

ԲԱՆԴԱՐԱՆՆԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բանի մը ժամանակէ հետե թէ հոս և թէ Լուսնայի լրագրոց մէջ կ'ըսուի թէ Տաճկաստանի մէջ անձանց և ստացուածոց ալիք հոլութիւն չկայ։ Իրաւ է որ Մայրաքաղաքիս մէջ երբեմն եղեւնագործները ծանր յանցանքներ կը գործեն և պատուաւոր բնակիչներուն կեանքն ու ինչքը փտանդի մէջ կը ձըգեն, բայց կարծեմ որ աս եղեւնագործութիւններուն թիւը կամ ծանրութիւնը չափազանց ցուցնելու հոգ կը տարուի։ Եթէ հարաւոր բան մը ըլլալու ըլլալ նէ, ի հարկէ պիտի ցանկայինք որ ամենեւին մեզք չգործուի, և Մայրաքաղաքս աս մասին անարատ ըլլայ։ Բայց դժբաղդաբար աս բանը կարելի չէ, եթէ ոչ կամ մարդկային ազգը փոխելով և կամ ուրիշ երկիրներէն չարագործներուն հոս գալը արգելելով։ Առաջին հարցը քիտցող կայ նէ՝ պարտաւոր է իմացնելու, իսկ վերջինը ըստ մեծի մասին օտար տէրութեց գետնակներուն ձեռքն է։

Կայսերական կառավարութիւնը ձեռքէն եկածը անդադար կատարելու վրայ է։ Աստիկանութիւնը քանի մը օրուան մէջ, քիտասկար և յանգուգն դէմք ունեցող մարդիկ ներսը բանտերը լեցուց, որոնց մեծագոյն մասը օտար տէրութիւններու հպատակներ են։ Ըստից դատելու իրաւունքը չունի նէ ալ Տաճկաստանէն հանելու իրաւունքը ձեռքը ըլլալով գտնէ ան ի գործ կը դնէ, և ինչպէս որ արդէն խօսեցանք՝ կասկածելի մարդիկը Մայրաքաղաքէս հեռացնելու միջոցները պատրաստեց, կրկին ետ դառնալու համար ձախդներուն երեք տարի ծանր և խիստ աշխատանաց դատապարտութիւն սպառնալով։

Առաջները բազմաթիւ չարագործներ աքսորուած էին։ Բայց կը ցաւիմք ըսելու որ դարձեալ Մայրաքաղաքս գալու համար իրենց տէրութիւններէն անցալիք (միւրուր թէղքերէսի կամ բասփօթ) ձեռք ձգելու յաջողութիւն է։ Եթէ անգործ անառակները անգամ մը աքսորուեցէն ետք իրենց ատելի արհեստը բանելու մօտը հոս գալու միջոցը դառնան նէ, յանցանքը տեղական կառավարութեանը կ'ըլլայ թէ ան միջոցը մատակարարողներն են։

Բարոյներունը։ Իստ ճիշդ արդարութեան մարդ մը ուրիշ յանցանքը պատասխանատու չկրնար ըլլալ։

Տեղւոյս ոստիկանութիւնը իւր պարտաւորութիւնը գէշ չկատարեր, այսու ամենայնիւ ամեն մարդ անոր դէմ աղանդակելու վրայ է, և աս ալ ոչ թէ բանը, այլ զէշցած ըլլալուն համար՝ հապա անոր համար որ անցած ցաւը չուտով կը մոռցուի ու ներկայն շատ կը դժայտուի։ Հինգ կամ չորս տարի առաջ անձանց և ընչից վրայ չարագործներուն յարձակմանը այնչափ շատցած էին և անաստիճան յանգգնարար ի գործ կը գրուէին, որ ամեն ազգի բնակիչները թէ կայսերական կառավարութեան և թէ օտար տէրութեց գետնակներէն ինչիցնին որ եղեւնագործութիւններուն առաջը ազգու կերպիւ առնելու միջոցները ի գործ դնելու վրայք խորհրդակցին։

Ընտանները չարագործ մը բանտարկուելու ըլլալ նէ, անոր խնայելիքները դէնքերով կ'երթային փաճառակներուն դուռնները և բանտարկելոյն անձին և ընտանեացը համար բռնութեամբ ստակ կը ժողվէին, և ոստիկանութիւնը չէր կրնար արգելիք ընել, ինչու որ եւրոպացոց բնակիւ տեղերը մտնալու թոյլտուութիւն չունէր։

Հիմակ այնչափ ծանր փոխադներ չկան, բայց և այնպէս առաջուան չափ և գուցէ ալ աւելի գանդատանք կան։ Ընտանները յառաջ կուգայ։ Կոստանդնուպոլսիս կարծես թէ գաւառական պզտիկ քաղաք մըն է, ուր տեղ ամեն չնչին բանի վրայ կը շատախօսին, ամեն դիպուածը կայծակի արագութեամբ բերանէ բերան երթալով կը մեծնայ ու իսկայն սոսկալի կերպարանք կը մտնայ։ Իսկութիւնը փնտռուելու ըլլայ նէ յիշեալ դիպուածը ուրիշ աւելի մեծ տեղումները պատահած հարկաւոր դէպքերէն տարբերութիւն մը չունի։ Հոգ չէ, քարոզիչ երէցի մըն է, ունենալ անբարեմէն, գայլակոտիւն Գայլակոտիւնէն է կ'ըսեն ու կ'երթան, Կոստանդնուպոլսիս սովորական կարգէ դուրս պարտաւորութիւն մարդասպանութիւն մը կամ գողութիւն մը կ'ըլլայ մի, իսկոյն տունները, փողոցները, գրաստանները և ամեն տեղ ան օրերուն խոտակցութեան առարկան կ'ընեն, լրագրոց թղթակիցներն ալ առաջին շոգենալու կամ ցամաքային սուրհանդակը չփախցընելով՝ աղետալի ստորագրութիւնը ընելու

և չարագործ գանդատելու կը շտապին։

Ի ծնունդ, փարէզ և Լուսնայի ուրիշ մայրաքաղաքները օր չ'անցնիր որ էն քիչը կէս երկուստասնակ (տուզենա) մարդասպանութիւններ, ամենեւին չըսուած գողութիւններ, տեսակ տեսակ զարհուրելի եղեւնագործութիւններ չարատահին, (տես շաբաթագրիս զանազաններուն մէջ), որոց վկայութիւն կուտան յիշեալ երկիրներուն քաղաքական և դատաստանական լրագիրները։ Հոն եղեւնագործութիւնները երեւելի գործերու պէս մանրամասն պարագայներով կ'ըստորագրուին և ամեն մարդ գուարձալի պատմութեան մը պէս զարմանալի հետաքրքրութիւնով կը կարդայ։

Հարկէ չարագործութիւնները ինչքան ալ սակաւաթիւ ըլլան միշտ շատ կը համարուին, և զանազան խտրութեամբ պատժուելու որ աւելի սակաւագէտ ըլլան։

Ամեն տէրութիւններու ոստիկանութիւնը աղատ գործողութիւն ունի, ոչ դեպքանները ոչ հիւպատոսները և ոչ որ և իցէ մեծ կամ պզտիկ օտար իշխանութիւն մը կը ձանձնայ։ Բայց Կոստանդնուպոլսիս ինչպէս և Տաճկաստանի ուրիշ քաղաքները, երբեմն մեկէն և երբեմն մեկիւրէն արգելք կը տեսնայ, բայց և այնպէս աս կողմերը գործուած յանցանքը ուրիշ երկիրներու մէջ մեր անսած ու լսածներէն շատ պակաս են և այնքան ծանր չեն։

Կայսերական հրովարտական Սինոպի նախորդ տեղակալ Թուֆան փաշան Պարսիս կառավար անդանեցաւ, Կիլիկիոյ տեղակալութիւնն ալ բարձրապատիւ Փոխարքայի թղթակցութեւնէն անհեկն անդամներէն։ Սահմանաւոր յանձնուեցաւ։

Հաճի Հիւսէյն էֆենտին, Պրուսիայի կուսակալ փեմափաշ Սիւլէյման փաշային քաբախէալ անուանեցաւ։

Ընտանի Սահարէ մի 15 ին կայսերական հրամանաւ Կաղզիոյ Պարսիս Ծովեզերեայ քաղաքը մօտիկ Սահուլ Պարիսի օսմանեան հիւպատոս անուանած էր։ Հասարակապետութեան նախագահը մարտի 2 ին յիշեալ պարտիսի պէտք եղած թուղթերը տալ տրւէր է որ իւր պաշտօնը վարէ, որն որ երկու տէրութեանց մէջ տեղը առեւտրական յարաբերութիւններուն աւելնալուն նոր առիթ մը կրնայ ըլլալ։

Սիւլէյման փաշան շաբաթ օր մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ Սահուլ պաշտի անուն շոգենալով Պրուսա երթալու համար։

ԲԱՆԴԱՐԱՆՆԵՐ

Թարգմանութիւն ի գաղղական լեզուէ ի մահ արքային Լաբիլեանէ։

Զիսրէ կրեաւ իշխանն ահեղ անօրէն,

Զիսրէ եղև մեղ փրկութիւն ի հարկէն

Որ ծանրանայր ի մեր վերայ համբէն։

Զստակալն Տէր Զախլախեաց գաւազան

Որ ծանրութիւն ընկճէր անգոր զաղք մարդկան,

Որ ի սաստիկ վերս անգարման խոցոտեց,

Զբազմութիւն հէգ որբոյ ախրաղգեաց։

Լաւն գոչեմք մեր և երկիր կայ անձայն,

Սանձ եղ բարձրեան քո անգամ լրբութեան,

Այ սէգ հոգարտ, այ բռնակալ և դաժան,

Լիբանանու և մայրքն անդէն իսկ ցնծան,

Ի լուր մահանալ և ինչպիսի ձայն բառան,

Ելիք զատիս, ոչ ևս տեսցուք մեք զեռան,

Ճաճկեալ տխուր ի նշխարացը մերոյ,

Որպէս երբեմն ճարակ գտեալք երկաթոյ։

Ի տես դիմաց քոց շարժեցան վայրք մըթին

Խրոմիցան և տորտարոյն ներքին,

Զբեղ տեսնել ստուեր փութացան թանձրանալ,

Ի գահայից իջաւ արքայք իսկ աղապ,

Էրկրեկալել առ քեզ կէն ի ժաման,

Իւ գու, արքայ բաբելոնեան, ձայն առնու,

Դու իսկ ընդ մեզ ահա սաստիկ վերս առեալ,

Փռչոյ վերայ տապաւոյ յերկիր կործանալ,

Զաղիք որդանց իցիս յաւա կերակուր,

Իւ անկողին քեզ գայու և մեջք անմարդ,

Զիսրէ ի վայր անկար յերկիր ի բարձանց

Ատորք փայլուն, արշալուոյս ուտորք բալ,

Արքայ հոր իշխան ժպիւր համարձակ

Սերկեան յաւալ ծախել երկիր զբեղ անցալ,

Զիսրէ ի վայր անկար յերկիր ի բարձանց

Ատորք փայլուն, արշալուոյս ուտորք բալ,

Զայս խորհեցար ընդ միս, նման Աստուծոյ

Եղիք զաճուս քան զարգանք ի վերայ,

Իւրձ ի Հիւսիս, յերանաւտ ի լերին

Երկրայ բազմիւ անդ աներկիւղ բնուին,

Իւ ահաբեկ քո արարչին ազգք անհամար

Կերքոյ տոցս, զայս խօսելի ուտորք կրեար,

Մինչ անցաւորք տեսնել զիսկէ անկողին,

Յոգեց հանալ արձակիցն անդէն ձայն,

Ոչ աս այն է մահանացու, ան երկրի,

Յորմէ քերէր էին ի կապս երկաթին։

Արքայաւոր եղին քաղաք բարեշէն,

Արգասաւոր և դաշտը յուր զուր բազին

Սին յանապարս շրջեցան և յանէն։

Կանգնին չերիմք թագաւորաց խմբովն,

Իրբու նոցա երջանկութիւն այն վերին,

Դու միայն անմասն այսրմ գոցիս բարութեան

Մարգ յերկրի, ան և երկիւղ բնութեան,

Ճախիլ ի ինամ թո աղաստան որբոյ

Չերձ կաս զարքիս դու ի նոցին ի յուշոյ

Պատրաստ ի մահ տուցին զորդան եղիլի,

Զի ոչ չարաց անդունդ կայցին ի հոտի,

Գոյժ ստատկման յորդան համայն հնէպի,

Ելիք ոչ զայնս յիւրոց շարեաց անհամար

Որ թաղմագին եկաց աւուրցն ողորմաւ,

Հարցն, զն արդ, մինչ յերկայն գուր հանցն

Չարին անարգ, ոյր ժառանգորդք իսկ եղին։

Հասանի

Թարգմանեաց Սահուլ Սահուլ Սահուլ

ալա. մար. վարժ. Օ. Բառ։

— Վսեմափայլ Ռուստ Էֆենտին մարտի 22-ին Մեքսիկայի հասաւ և ամենամեծ պատուով ընդունուեցաւ : Յամաքը ելեւուն պէս լաւ — էր — ինչի պալատը գնաց : Կառաւարութեան բոլոր պաշտօնէսները և օտար տէրութեանց հիւպատոսները այցելութեան գնալու և գալուստը շնորհաւորելու շտապեցան :

Մարտի 23-ին կէս օրին վսեմափայլ Էֆենտին Մեքսիկայի մեկնելով, հետեւեալ օրը երեկոյեան ժամուն մօտ Վասիլէ մօտ, ուր նմանապէս իւր բարձր պաշտօնին արժանաւոր պատուով յարգեցաւ, և Հիլիէ պալատը բնակելու գնաց, որն որ Վսեմափայլ Էֆենտին Վսեմափայլ Էֆենտին համար պատրաստած էր :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱՒԱ. Փարէզ 2 ապրիլ :
Օրհնակոյտը իւր առաջին օրը ընդունաւ, Նախագահ իշխանին տրուելու տարեկան ուճկին վրայ : Նախագահը ելեւուն նախարարի միջնորդութեամբ ութ միլիոն ֆրանք ուղարկեց : Տերակոյտը ներկայ գտնուող 69 անդամոց միաձայն հաւանութեամբ տօնաւերելու միջոց : Սկիւտաւ 1 ուրի Վիլիյ Թագաւորին տարեկան ալ երկուտաւան միլիոն էր, բայց թիւ-յիւրի, Սիւր, Վիլիյ, Բօնիլիէ, Վիլիլիէ, Գիլիլիէ և ուրի Թագաւորական պալատներուն ծախքը վրան էր : Հիմալ Թեպէտ, Նախագահը յիշեալ արքունի շինուածները պիտի վայելէ, բայց ծախքը հասարակապետութեան գանձէն պիտի վճարուի : Վուլց յարգի ընթերցողները չեն մոռցած, որ մէկ երկու տարի առաջ Վաղղիւցիք Հիւսիսեան Նախագահ իշխանին քանի մը հարիւր հազար ֆրանք տալու, և հիմա այսքան առատաձեռնութիւն ցուցնելին մեծ ապացոյց է աղբիւն սիրոյն և համակրութեանը առ իշխանին :

— Փարիզի և Իսթի բնակիչներուն կողմէն պատգամաւոր ընտրուած Պարոնայք Քաւէնէք զօրապետը, Քարնօ և Հենօն, որ հասարակապետական հակառակութեան կուսակից երեք անդամներն են, (որոնք և օրէնդիւք ժողովոյն բացուելու հանգէսին ներկայ չգտնուեցան) Նախագահ իշխանին հետեւեալ նամակը գրեցին :

Տէր Նախագահ :
Փարիզի և Իսթի ընտրողները մեր քաջածաւ կամ արքունի լաւ տեղերը եկան մեզի փնտռեցին : Անոնց շնորհակալ ենք որ մոռնեցին, թէ մեր անունները հասարակաց պալատութիւններուն կործանմանը և կամայական (քէյֆիսի) իշխանութեան խտրութեանը գէտ ինքնիշխան կը բողոքեն : Բայց չենք կրնար համոզուիլ որ արքայ տակ առնուած իրաւունքները գոն մի պաշտպանելու չափ զօրութիւն չունենող օրէնդիւք ժողովքի մը մէջ մեզի նստեցնել ուզած ըլլան :
Կամաւոր լուծել և պահել խորհրդածութեանց անդամայական կանոնը չենք ընդունիր, և օրէնդիւք ժողովոյն մէջ մտնելու առէն պահանջուած երդումը չենք կրնար ընել :
Կողմնակի զիջող, տէր Նախագահ, որ մեր այս յայտարարութիւնը խորհրդանոցին իմացնելու բարեհաճիք :

Ստորագրեալք Ժէյն-Բապտիստ, Բապտիստ, Հիլիէ :

— Քաղաքական օրինաց գիրքը նորէն գիրք օրինաց Նախագահին անունով պիտի յիշուի ինչպէս որ մէկ ժամանակ կ'ըսուէր :

— Հաւաքութիւն 5 երրորդ Թերթին մէջ յիշատակեցինք որ Վաղղիւց հասարակապետութեան հասարակաց պարտուց շահը Նախագահ իշխանին հրամանաւ հարիւրին հինգէն չորս ու կէսի ինչալով կուսակալութեան գանձուն 18 միլիոն ֆրանք օգուտ եղաւ : Ինտունի ֆօֆ լրագիրը աս կարգադրութիւնը առարկայ ընելով կ'ըսէ : Ի ուրի Վիլիլի, 18 տարուան Թագաւորութեան ժամանակը յառաջ տանելու չկրցած բանը, Նախագահը վերացեալ առարկայներու վրայ օգտագործելու և օգործական միջոցները ազդու կերպիւ ի գործ գնելով քիչ ժամանակի մէջ կատարեց :

Վաղղիւց 86 գաւառներէն առնուած քաղաքական հարկերուն տարեկան միջակ գումարը կայսերութեան ժամանակը 544 միլիոն, Վուրպիսեան ցեղին Թագաւորութեան նորոգ

հաստատման առէն 950 միլիոն, և 1 ուրի Վիլիլի Թագաւորութեան տարիները 1360 միլիոն ֆրանք էր : Թէպէտ այսչափ ծանր հարկահարութիւն կար և 800 միլիոն ֆրանքի չափ ալ փոխ առնուած էր 1843 ինտունութեան հաշիւը 1300 միլիոն ֆրանք բաց ունէր : Եւ վերջին երեք ամսուան մէջ արտաքին կարգի ծախքեր շատ եղան նէ ալ մօտեւորը հրատարակուած հաշիւին նայելով (տես շարժագրիւ 5 երրորդ Թիւր) հասարակապետութեան ծախսուց և եկամտից մէջ բացը մնացած մեծ գումար մը չկայ : Յիշեալ լրագիր հեղինակը խօսքը իւր ազգակիցներուն դարձնելով կը յաւելու « Վերջ զրապիւնէն օրինակ առնել պէտք էր : Վաղղիւց մէջ բանեցուցած ազգու միջոցները Վաղղիւց մէջ ալ գործադրուի նէ, մեծ օգուտ կրնայ յառաջ գալ : Խորհրդանոցին անդամները ընտրելու օրէնքը փոխելէն աւելի, անոր ընթացքին փոխուելը հարկաւոր է, այսինքն դատարկ խօսքերէն աւելի երկրիս իրական յառաջագիմութիւններուն ուշադրութիւն ընելու էր :

Լրագրի մեզ ալ ներքին է ազգային ուսումնական խնդրոց վրայ օգտարկ և երկար խօսքերը մէկ գիւ ձգելով գործի սկսիւնքը սկսելու : Եսով միայն կարելի է քիչ կամ շատ յառաջագիմութիւն յուսալ :

— Վաղղիւց բնակիչներուն Թիւր 1708 ին 17,669,320 էր, 1784 ին 24,800,000 էր, 1801 ին 27,349,003 էր, 1831 ին 32,560,934 էր, 1846 ին 35,401,761 էր, և այս օրուան օրս 36,000,000 կը համարուի : Եւ երկրի բնակիչներուն մինչև հիմա բազմանալուն օրինակը վրայ հաշուելով (որն որ տասը տարուան մէջ 2 միլիոնի մօտ աւելնալու վրայ է) կը հաւատան թէ եթէ տարափոխիկ տես կամ ուրիշ մահաւոր զիպուածներ պատահելու չըլլայ նէ, Վաղղիւց բնակչաց Թիւր 1999 ին 72 միլիոնի պիտի հասնի :

— Փարիզի բնակչաց Թիւր վեճակագրական հաշիւէ մը կ'երեւի որ հնգետասաներու դարէն միշտ հիմա հետեւեալ կերպիւ աւտիճանաբար աւելնալով տասնապատկեր է :

	հոգի	հոգի
1474 ին	150,000	1802 ին 672,000
Հենրիկոս Էր օրով	210,000	1806 ին 547,756
1590 ին	200,000	1808 ին 580,609
Լուսովիկոս Ժ ին	492,000	1809 ին 714,596
1707 էն ց 1719	509,640	1817 ին 713,966
1752 էն ց 1762	576,630	1828 ին 787,817
1776 ին	653,000	1831 ին 774,338
1778 ին	670,000	1836 ին 919,126
1784 ին	660,000	1841 ին 912,033
1793 ին	610,620	1846 ին 1,053,897
1798 ին	640,504	1851 ին 1,021,530

ԱՆԳԱՒԱ. Ինտուն 3 ապրիլ :

Վաղղիւց խորհրդանոցին լուծուելուն վրայ օգտարկ խօսքեր ըլլալուն համար Տէրպիլի կոմսը Ի օրտ Սինթօյին աս մասին հարցմանը պատասխանելով ըսաւ թէ բոլորն ալ անտեղի են, և թէ այս տարուան ժողովքին իւր կանոնաւոր ընթացքը կատարել տալու դիտաւորութիւն ունի :

Սինթօ Ուալիփոլ ազգային պահապան զօրաց վերաբերեալ առաջարկութիւնը պատգամաւորաց ժողովոյն ներկայացուց : Եւ առաջարկութեան գլխաւոր սկզբունքը կամաւոր զօրագրութիւնն է փոխանակ լիճակաւ ընտրութեան, որն որ նախորդ նախագահ Ի օրտ Ուրսուելը առաջարկէր էր : Եւ առաջարկուած նոր օրէնքին գործադրութիւնը առաջին տարին 400,000 լիւայի և հետեւեալ տարիները 250,000 լիւայի կարօտ է :

Վաղղիւց երեւելի քաղաքներուն մէջ աս առաջարկութեան տհաճութիւն կը ցուցուի :

— Պատերազմի Նախարարը ազգային խորհրդանոցին առաջարկեց որ 101,937 կանոնաւոր զօրք պահուի, ու անոնց ծախքին համար 3,602,067 լիւա սթէյնլին նշանակուի : Օրաց Թուոյն վերաբերեալ առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ, բայց ծախսուց վրայ խօսուելու ուրիշ առնելի ձգուեցաւ :

Հայանի է որ յիշեալ Թիւէն դատ 30,500 զօրք Հնդկաստանի ծառայութեան մէջ են :

և անոնց ծախքը արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութիւնը կը վճարէ :

ԱՒՍԴՐԻԱ. Վիլիսնա 5 ապրիլ :

Տէրութեան լուսնի նախագահ միանգամայն և արտաքին գործոց նախարար Հուարցէնպէրի իշխանը, որ իւր հիւանդութենէն նոր աւողացեր էր, այսօր կրկին կաթուածով մեռաւ :

Կրսեն թէ կամ Սօսիէ Վիլիսնա և կամ հոյակաւոր Սթէյնլի իշխանը հանգուցելոյն պիտի յաջորդէ :

Վորթէլէ իւլիսնա լրագրին ամսոյս 6 ին հրատարակուած թերթը կ'ըսէ թէ Ինտուն բնակող Վաղղիւց գետնային Վուլց — Հուսէնս թայն կոմսը Հուարցէնպէրի մահուան վերայ հեռագրական միջոցաւ Վիլիսնա հրաւիրուեցաւ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Ինչպէս որ անցեալները Վերմանիայ երկրները սովաւ վախ ըլլալը յիշատակեցինք, արմատաց և գետնային ձորի մեծ պակասութիւն կայ Վերմանիայ մեծագոյն մասին մէջ, և յատկապէս Ուէսթփալիա Վասէլ, Թիլի, և Փոլէն : Եւ վերջին դեբսութեան մէջ աւաղակայ խուճերը շատ ցած ըլլալով, կառավարութիւնն ալ զանոնք հալածելու համար գունդ մը հեծեալ զօրք ուղարկեց : Ուէսթփալիայի և Հելլենտիոյ ժողովուրդը ապրելու համար ամենահարկաւոր արմաթք անգամ ձեռք բերել չկրնալով մեծ նեղութեան մէջ են :

Վաղղիւց Ինտուն և Հալ քաղաքներէն շատ ցորեն և ալիւր ուղարկուեցաւ Փրուսիա, ուր արմատաց հաւնաք անյաջող եղած ըլլալուն համար առանց մաքսային հարկի ընդունուելը կը սպասուի :

— Փարէզի լրագրի լրագրոյն մէջ կը կարգամբ որ Փրուսիա կրօնական ծանր խնդիր մը ծագեցաւ :

Վանի մը ժամանակէ հետեւ Պրէզիտը Մարքսիսկոյոսը 1750 ին ելած կրօնական հրովարտակի մը գործադրութիւնը պահանջելու վրայ է : Յիշեալ հրովարտակով օրոշուած է, որ որդին իւր հօրը հաւատքին հետեւի, որ բը խնամակալութիւն կայն : Կրօնական գործոց և արգարութեան նախարարները Մարքսիսկոյոսին հետ աս մասին համաձայն են, բայց տէրութիւնը գէտ կը կենայ ըսելով որ հիմակուան առնելը հրովարտակ օրինաց զօրութիւն ունենալէն դադարած է :

ՓՕՐԹՈՒԿԱԼ. 19 Մարտի :

Լուսնային նախարարը տէրութեան աստարուան հաշիւը խորհրդանոցին (քորթէզ) ներկայացուց : Յիշեալ հաշիւէն կ'երեւի որ մէկ տարուան եկամուտը 10,793,406-876 ռէկ կամ 264 միլիոն օսմանեան դահեկան, բայց ծախքը 13,507,484-253 ռէկ կամ 331,650,000 դուռուշ սկիտ ըլլայ, այսինքն 1852 էն մինչև 1853 ըլլալու կառավարութեան ծախքէն եկամուտը 67,550,000 դուռուշ պակսելու է :

Ինչպէս որ շարժագրիւ նախընթաց Թերթին մէջ ըսեր էինք, Թագուհոյն ուճիկէն արքունի գանձունը շնորհուելու օգնութիւնը և հասարակաց պարքերուն տոկոսիքէն վար դարնուելու գումարը, վերայիշեալ պակասութիւնը 23,606,000 դուռուշ կ'իջուցընեն :

Եւ Թերութիւնը ծածկելու համար ելու մոյց նախարարին առաջարկած միջոցներէն մէկը պաշտօնեաներուն ամսականներէն հարիւրին հինգ կոտորել է՝ ասկէ առաջ կոտորուածէն դատ : Եւ որովհետեւ աս առաջարկութիւնները չեն կրնար ի գործ դրուիլ, կ'ըսեն թէ նախարարը իւր հրաժարականը տալու պիտի պարտաւորի :

ՀՈՈՎԱ. Փարէզի լրագրի լրագիրը մարտի 15 ին կը գրէ թէ հասարակապետութեան կողմէն Հոնթմայոն կառավարութեան գըռուեցաւ որ պէտք եղած նոր կարգադրութիւններ ի գործ դրուին, որպէս զի գաղղիացի

զօրագուններուն Հոգևոր մէջ ներկայութիւնը աւհարհաւոր չ'ըլլայ :

Պապ մարտի 15 ին ըրած հոգևորական ժողովքին մէջ 11 նոր կարգիններ ձերնադրեց :

ՀԵՌԱՍՏԱՆ 15 մարտի :

Ինչպէս որ շաբաթագրիս նախընթաց թերթովը յայտնեցինք՝ Լիւնէքան Հնդկաստանի ընկերութեան նաւախումբով մը 6000 զօրք Պիրմաններուն տէրութեանը դէմ գացին : Կեռ պատերազմի սկսուելուն լուրը շաբաթովեցաւ : Պիրմաններուն կայսրը քանի մը պատգամաւոր խրկեց անգղիացի զօրաց հրամանատարին հաշտուելու կամքը ցոյցնելով : Բայց նա թշնամական դիտաւորութիւններն աղէկ փորձած ըլլալով՝ պատգամաւորները չ'ընդունեց : Ընդդիմ յիշեալ նաւախումբը 12 շաբաթաւոր 3 առագաստաւոր նաւերէ կը բազկանայ : Սանգուն քաղաքը և անկէ մինչև Լիւն ըստած մայրաքաղաքը երթալու ճամբուն վրայ քսան հազար Պիրմանաց զօրք հաւքուած էր : Եւսկէ ետքը գալու սուրհանգակով պատերազմական գործառնութեանց սկսուելուն լուրը կ'առնենք :

Սիւննայի ետրոյ լրագիրը կը գրէ թէ յիշեալ 6000 էն զատ 2000 զօրք ալ ուղարկուեցաւ Պիրմաններուն դէմ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լզգային բարեպաշտական գործերը յիշատակել Լոյեան լիւննայի առաջադրեալ նպատակներէն մէկը ըլլալով՝ առ շաբաթական աղագային յօդուածոյն մէջ Իզմիրի Հայ հասարակութեան խնամք կարօտեցող եղած օգնութիւնները համառօտիւ մը պիտի գրենք, յուսալով որ ամեն աղագայիներուն պարծանաց և միջնորդութեանը առիթ կըրնայ ըլլալ :

Տէրը յաջողելու ըլլայ նէ՝ կամաց կամաց ամեն տեղ կամ յոր և իցէ քաղաքի հաստատուած աղագային բարեպաշտական շինութիւններուն յիշատակութիւնը պարտք պիտի համարինք, որպէս զի այն քաղաքները որ զուրկ են ասանկ պիտանի և աստուածահաճոյ գործքերէն, այսուհետեւ անոնց ալ ձեռք զարներու հոգ տարուի :

Իզմիրի աղագային հիւանդանոցի մէջ պատրաստուած աղքատներուն հաստատութիւնը առ հասարակ 45 է : Բայց շատ անգամ ուրիշ քաղաքներէ եկած հիւանդներով և որբերով մինչև 75 կ'ըլլայ : Հիմակ 6 խեղաքար խեղձեր, քանի մը օտարական հիւանդներ, և մնացածը քաղաքացի հիւանդներ և աղքատներ ըլլալով, ընդ ամենը 54 անձներ կը կերակուրեն, հագուստ կ'առնուն, և կը բժշկուին : Տարեկան ծախքը ծանուցեալ հաստատութիւնը այսինքն 45 հոգի եղած ատենը 30.000 զուռուշ է, որուն համար ժամանակ առ ժամանակ բարեպաշտ անձինք մահուան կտակներով կամ կենդանութեան ատեններն ընծայ ընելով հաստատ եկամուտներ ձգած են : Բայց կարօտեցող թիւը շատնալով սովորականէն աւելի ծախք ըլլայ նէ, հասարակութիւնը պակասը լեցնելէն ետ չ'ենար :

Յիշեալ հիւանդանոց կամ աղքատանոցին զատ Հայ հասարակութիւնը, որ 7 կամ 8 հարիւր տունէ հազիւ կը բաղկանայ, աղքատներու բնակութեանց համար ուրիշ շատ մեծ տեղեր ունին յիշեալ քաղաքի մէջ : Հիմակ այն տեղուանքը բնակողները 113 ընտանիք են, որոնք առանց բան մը վճարելու ձրիաբար կը նստին : Թէպէտ ամիս մը առաջ աղագային ժողովով որոշուեցաւ որ հին բնակողներէն կարողութիւն ունեցողները հինգ կամ տասը զուռուշ ամսական վարձ վճարեն աղագին, աւելի կարօտեցող օգնութիւն տալու համար, բայց 113 ընտանիքէն հազիւ թէ 30 ի չ'առնարուեցաւ, որոցմէ շատ քիչ են ստակ տուողները : 1845 տարուին աւելիչ կրակէն առաջ Իզմիրի Հայերը միայն 50 աղքատ գերդաստաններու համար ձրի բնակարան ունեին,

բայց այն հրկիզութենէն ետքը դժբաղդ մը նացողներուն թիւը աւելցած ըլլալով՝ բարեւեր հասարակութիւնը պարտաւորեցաւ ուրիշ բնակարաններ ալ շինելու, ինչպէս որ վերը յիշեցինք :

Յիշեալ հասարակաց օգնութիւններէն զատ, տարւոյն երկերի օրերը, ինչպէս են սբ. Օստինի, սբ. Օնուկոյի և այլն. շատ մասնաւոր անձինք սովորուի ունին ամեն տարի աղքատներուն շարկիցու ձերմակ կտու կամ ուրիշ հանգրձներու համար ներկած կտու, բրինձ ալիւր և ուրիշ ուտելիք, անուխ և այլն բաժանել :

Հեռուստ տեղուանք բնակող մեր բարեւեր աղագայիներէն յատկապէս կը խնդրենք որ իրենց բնակած քաղաքներուն աղագային բարեպաշտական և ուսումնական հաստատութիւններուն վրայօք մեզի մանրամասն տեղեկութիւններ տան, որպէս զի ամեն սիրտերուն ցանկալի ասանկ աւելեաց ձիւղը Լոյեան լիւննայի բերանը տալով հայազգի եղբայրներուն հասցընենք ի միջնորդութիւն, ի պարծանս և ի խրատոյ ընդհանուր աղագին :

Մայրաքաղաքիս Սպիտ լրագրին և Իզմիրի Լիւննայի Լրագրի մէջ աս մօտեւոր հն յազարայն ստորագրութիւնով նամակ մը կարդացինք, որն որ գրողին խոստովանութեանը նայելով՝ սրբազան Պատրիարքին խրատուած նօքը՝ հաշտութեան համար գրուած պիտի ըլլայ :

Լզգասէր Հովնապետին բարի նպատակը որն որ իւր խաղաղասէր բնաւորութեանը ապացոյց մը կըրնայ համարուի՝ գովութեան արժանի է : Ինչու որ հն յազարայն ստորագրութիւն անձին և դադարեւ Լայապառ լրագրին հրատարակչին բանասիրական դատարին նուիրեններուն դէմ երբեմն հակաճառուած առարկայներէն օգնու մէկ մէկու դպողական և կը համարձակմբ ըսելու անխլել խօսքեր գրուած ըլլալով՝ Լոյիս Սրբազնութիւնը իւր որդիներն հոգատարութեամբը աղէկ իմացեր և կամ ստոյգ դատեր է որ քիչ կամ շատ ցրտութիւն մը պատճառուած պիտի ըլլայ յիշեալ երկու բանակիրներուն մէջ տեղը ուստի և արժան համարեր է որ ասանկ հրապարակական կերպիւ հաշտութիւն մը ըլլայ, և աս նպատակին հասնել կամ չհասնել յիշեալ նամակին միտքէն՝ ընթերցողները ի հարկէ հասկըցած պիտի ըլլան : Աստի աս կէտին վրայ խօսքերնիս առանց երկնցներու, արժան կը համարինք ըսելու որ յիշեալ բանասիրական դատարնութիւնները ընթերցաւ սէր հայազգիներուն մեծագոյն մասին հաշտութեանը պատճառ եղան : Ընդ միջնորդութեամբը շնորհակալութիւն ընթերցողները շատ պատմական տեղեկութիւններ ստացան, քանի մը նիւթերու վրայօք ուղիղ կարծիք ունեցողները աւելի հաստատ կերպիւ համոզուեցան, և սխալ կարծեաց տէրերն ալ ըստ մեծի մասին անոնց հետ միաւորուեցան, որն որ աւելի միաբանական սիրոյ նշան կրնայ համարուի : Եստ ամենայնիւ անպակաս եղան անանկ մարդիկ որ կարծեցին և չբաշտուեցան հրապարակաւ քարոզէն, թէ յիշեալ դատարնական կամ բանասիրական վիճաբանութիւնը երթալով ծանրացաւ, և եղբայրսիրութիւնը ու միաբանութիւնը աղագին մէջ նուազեցընելու առիթ մը եղաւ :

Սէր ընդ հակառակն աներկբայ գիտեմք և ուրախութեամբ կ'ըսեմք թէ մայրաքաղաքիս Հայ հասարակութեան միաբանական և եղբայրական սէրը շատ աղէկ վիճակի մէջ է և թէ յիշեալ բանասիրական յօդուածներուն հրատարակուելու սկսած օրէն ետքը փոփոխութիւն մը եղած կայ նէ՝ կը համարձակմբ ըսելու որ աւելի աղէկ կողմն է քան թէ գէշ կողմն : Աստի աս քանի մը տողերով բարեւեր հասարակութեան սիրտը աս մասին կը հանդարտեցընենք, և բոլորով սրբութիւն կը ցանկամք որ միշտ ասանկ խօսքերու առիթ ունենանք :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ընդեալ հինգ շաբաթի ծանուցերէնք որ վեհապետ Վայսրը սուլթան Պապագիտի մզկիթը երթալով՝ քանի մը ուսանողներու վկայաբար շնորհեաւ հանգիստ պիտի կատարուի : Եւստ օրը թէպէտ նորին կայսերական մեծութիւնը ընդունելու մեծ պատրաստութիւն եղաւ և մինչև ուշ ատեն պատրուեցաւ, բայց օգին գէշութենէն կայսերական այցելութիւնը ետ մնաց :

Վիս մը առաջ վեց գողերու խառնութիւն մը մանկն ու ոստիկանութեւ ձեռքը անցնելին յիշատակեցինք շաբաթագրիս մէջ : Յիշեալ գողերէն շարք առաջուց յանցանաւոր եղած մարդիկ ըլլալով՝ երկու տարի չ'ըթայալ կապ բանտարկութենէ ետքը պիտի աքսորուին միւս երկուքն ալ անարգելի արհեստին նոր ձեռք զարկած և առաջին անգամ անյաջող փորձ մը ըրած ըլլալով՝ մէկ տարի նոյնպէս բանտարկութեան և աքսորանաց դատապարտուեցան :

Բարձրապատիւ փոխարքան ամսոյ 7 ին երկու շաբաթի օր Պալթա լիմանը գիւղը իւր ծովերէնայ ամարանոցը գնաց սովորական օդափոխութեան համար :

Յարգոյ ընթերցողները գիտեն որ անցեալները Իզմիր գինեպան Սիմիթի Լուվան անուն մէկու մը ընկերակցութեամբ դերձակ մը սպաննելով՝ գինեպանը մէջ թաղեր էր, և աս մարդասպանները իրենց յանցանքը խոստովանած ըլլալով՝ մահուան դատապարտուեցան և վճիռը արդարութեւ բարձրագոյն Լուեանը զրկուեցաւ հաստատութեան համար, և աս մասին կայսերական հրովարտուող օր օրի պատուելու ատեն, յունաց հիւպատոսը մարդասպան Սիմիթի Իզմիրի կառավարութեան ձեռքէն առնուլ ուղեց, հեղինակը հպատակ է ըսելով : Կառավարութիւնը վկայներով հաստատեց թէ մարդասպանը օսմանեան կայսերութեան հպատակ էր մինչև 1847 տարին : Հայրը նպանապէս օսմանեան հպատակ ըլլալով՝ Պրուսպապ գիւղը կը բնակէր, ուսկից Սիմիթի 1846 ին Իզմիր իջաւ : 1847 ին Յունաստան գնաց և քանի մը ամիս հոն մնալով՝ հեղինական անցագիր (բասփօթ) ստացաւ որն որ հիմայ ձեռքն է : Ես պարագան նոր պարսոյց մըն է թէ Յունաստան ինչպէս գիւրութեամբ անցագիր կը բաշխեն օսմանեան հպատակներուն, մահաւանդ անանկներուն որ ուրիշ տեղութեանց հպատակութիւնը իրենց յանցանաւոր արհեստը աներկիւղ բանելու համար կը փնտռեն :

Օտար տէրութեանց դեսպանները կամ հիւպատոսները ասանկ թշուառականներուն տիրութիւն կամ պաշտպանութիւն ընելուն տեղը՝ պէտք են, հասարակաց անդորրութեւ և ապահովութեանը համար, տեղական կառավարութեւ գոնէ բարոյապէս օգնել, որ համեստ բնակչաց հանգստութիւնը վրդովող շարագործները խտտութեամբ պատժուին իրենց յանցանաց չափովը :

Իզմիր իի վեօմէի ըստած տաճկաց թաղը զատկի կիրակի գիշերը ժամը չորսէն ետքը սոսկալի հրկիզութիւն մը պատահեցաւ : Բայց յիշեալ քաղաքին զինուորական կառավարիչ Սաբուտ փաշային և Բէհա պէյին խոհեմ ջանիւքը, քիչ ժամանակի մէջ մարեցաւ միայն վեց տուն և ութ խանութ պրելով :

Էյիսթեմէրիկի դուքսը (որ Ռուսաց կայսեր փեսան է) մարտի 23 ին լ'էքսանդրիայէն մեկնեցաւ Թրեստ երթալու համար :

Պրուսպապ նախորդ կուսակալ Շէրիֆ փաշան անցեալ շաբաթ մայրաքաղաքս հասաւ :

Կոստանդնուպոլսոյ նեղուցի մէջ երթեւեկութիւն ընելու Շիրիֆի խոյրիկ շողենաւները հետեւեալ կարգադրութիւններով պիտի շարունակեն :

Թարափիս նաւը երեկոյեան ժամը տասն ու կեսին նոր կամուրջէն պիտի մեկնի և Օրթա գեղ, Լիւննայու գեղ, Բուսէլի հիսար, Պալթա լիման, Պոլսի գեղ հանդիպելով գիշերը Սթէնիա պիտի մնայ :

Նոյն նաւը առաւօտուն ժամը 12 ին Սթէ- նիայէն մեկնելով, յիշեալ գեղերը պիտի հան- գիտի բայց ի Պալմա լիմանընէն:

Ժամը երեքին միւսանգամ ուղղակի Սթէ- նիա երթալով Օրթա գեղէն զատ մնացած չորս գեղերը պիտի հանդիպի կամուրջը դառ- նալու անոնէն:

Պէյլէր պէյ նաւը երեկոյեան ժամը տասն ու կէսին կամուրջէն մեկնելով Պէյքօղ պիտի երթայ, և ճամբան Պէյլէր պէյ, Չէնկէլ քէօյ, Սանի քէօյ և Քանկա պիտի հանդի- պի:

Հետեւեալ առաւօտուն ժամը 12 ին յիշ- եալ նաւը Պէյքօղէն կամուրջը պիտի դառ- նայ Սանի քէօյ, Չէնկէլ քէօյ ու Պէյլէր պէյ հանդիպելով: Ժամը 3 ին նոյն շոգեհաւը ուղ- ղակի Քանկա պիտի երթայ և ետ դառնա- լուն կրկին յիշեալ երեք գեղերը պիտի հան- դիպի:

Իսթիկ նաւը պիտի շարունակէ իւր առա- ջին երթալով Սթէնիայ, այսինքն երեկոյեան ժամը 10 ին կամուրջէն Պէյքօղ տէրէ պիտի երթայ: Պջածի քէօյ, Էնի քէօյ և Թարա- բիա հանդիպելով:

Յիշեալ ընկերութեան միւս նաւերը մօ- տերս գալու ընդն նէ՝ Կոստանդնուպօլսոյ նէ- ղուցի գիւղերուն և մայրաքաղաքի մէջ տե- ղը երթալով Սթէնիայ պիտի յաճախանայ:

Օսմանեան ընկերութեան շոգեհաւները շարաթ և երեքշաբթի օրերը կէմէլք պիտի երթան՝ ճամբուն վրայ Սոստանեալ հանդի- պելով, և երկուշաբթի ու հինգշաբթի օրերը նոյն ճամբով մայրաքաղաքս պիտի դառնան: Նոյն ընկերութեան շոգեհաւները շարաթ և չորեքշաբթի օրերը Կլմիտ պիտի երթան՝ ճամ- բուն վրայ Տարքա և Քարա մուսայ (միւսէլ) հանդիպելով, և կիրակի ու հինգշաբթի օրե- րը նոյն ճանքով մայրաքաղաքս պիտի դառ- նան:

Երբունի նաւարանին շոգեհաւները երե- կոյեան ժամը տասն ու կէսին կամուրջէն Վա- աը քէօյ պիտի երթան և յիշեալ գեղէն ա- առաւօտուն ժամը մեկին պիտի դառնան:

Նոյն ընկերութեան նաւերը Կղզիները և Լաի Սթէֆանօ պիտի երթան երեկոյեան ժա- մը տասն ու կէսին, և նոյն տեղերէն պիտի դառնան առաւօտուն ժամը կէսին:

Եւ կարգադրութիւնները առ ժամանակ- եայ են. փոփոխութիւն մը եղած ատենը մեր յարգի ընթերցողներուն կ'իմացնենք. մեծ աղէկութիւնը սա է, որ ճամբորդները նոր կա- մուրջէն պիտի մանան յիշեալ նաւերուն մէջ:

Ամեն անգամ որ օդը գէշ ըլլալով մանր նաւակներուն Քաքիւստար երթալուն արդէնք ըլլայ նէ՝ շոգեհաւ պիտի բանի, ինչպէս որ անցեալ չորեքշաբթի օր պատահեցաւ:

— Նիցեաները Կիւմուրճինայի մօտերը ա- ւազակներու խումբ մը տաճկաց սուրհան- դակը զարնելով 900 հազար զուռուշ կողտու- տեր էին: Հիմայ կը լսեմք որ Սիրայի ոստի- կանութիւնը երկու աւազակներ ձեռք ձը գեր է որոյ մօտ հարիւր հազար զուռուշ կար: Ասոնք խոտովաներ են որ յիշեալ խումբ բէն են, որով կը յուսայուի որ մէկալ ընկեր- ներն ալ ձեռք անցնին:

— Սիւննայի ցամաքի փօսթան, մայիսի 1 էն սկսելով, հինգշաբթի օրերը պիտի մեկ- նի մայրաքաղաքէս, փոխանակ չորեքշաբթի օրերուն ինչպէս էր մինչև հիմայ:

— Ամերիկայի Նիու Կօքք քաղաքը մէկնորա- ձև ամուսնութիւն մը եղեր է: Սիւթը Սա- մուէլ Սթրէք, որ խոտեցեալ այրն էր, նշա- նած աղջկան ձեռքէն բռներ է ու խօսքերը ըսելով, «հոս ներկայ գտնուող անձանց ներ- կայութեանը Սառա Մայօթը ինծի կին կ'առ- նում. փոխադարձ սէր չեմ խոտանար: Բայց կը յուսամ և փոխհէմ որ բնաւորութիւն- նիս բաւական յարմար են՝ բոլոր կեանքեր- նուս մէջ մէկ մէկու հաւատարիմ մնալու հա- մար»: Եղ իկն ալ Սոմուէլ Սթրէքին անու- մար: Եղ իկն խօսքերը կրկնեց, ու երկու- նը տալով նոյն խօսքերը կրկնեց, ու երկու- նին ալ աս մտքը գրուած թուղթի մը վրայ ստորագրուելով՝ աս արտաքին կարգի ամուս- նութեան դաշնիքը ընկաւ և այր ու կին ե-

ղան: Եւ ալ չափազանց լուսաւորութեան նոր պտուղներէն մէկն է:

— Նիցեան Բայը օրագրին մէջ Սոստանի բնակչաց խոշորութեան ստորագրութիւնը կը կարդամք: Եւ հարուստ և ընդարձակ քա- ղաքին 20 բնակիչներէն մէկը կամ ավորուստ կամ գործ և կամ գիշերուան հանգրտի ա- պաստանարան մը չունի: Սոստան բնակող Նիցեանցիները իրենց գործքին միայն նայե- լով՝ ուրիշին բրածին բողբոլին անտարբեր են: Մէկ տան մէջ նորածին մանկան մը մը- կըրտութիւնը կ'ըլլայ, քովի տունը հարսան- եաց հանգէս, մէկալ քովինը ննջեցել պաշ- տօն կը կատարուի, ասդին խնձոյք կ'ըլլայ, անդին դատաստանական վճիռ մը ի գործ կը դրուի, և ոչ մէկը մէկալէն ծանօթութիւն ունի: Եւ թէպէտ աս անտարբերութիւնը բնական է անգղիացիներուն, այսու ամենայ- նիւ կարօտելոյց համար անթիւ ուսումնա- րաններ, տղքատանոցներ և ուրիշ բարեպաշ- տական շինուածներ հաստատած են: Բայց և այնպէս ցաւալի է ըսել որ ամեն օր անգ- ղիական լուսաւորութեան կեդրոնը համար- ուած Սոստան մայրաքաղաքին մէջ 100,000 տղքատ կենցաղավարելոյ միջոցներէն զուրկ են. ամեն օր 30,000 տղայք մերկ կը պտրտին և ամեն օր 16,000 անգործ մարդիկ բանտե- ռէն դուրս կ'ելան:

Եւ խեղճերուն օգնելու համար մարդա- սիրական ընկերութիւն մը հաստատուած է, որ 1850 ին իւր խոհերանոցէն (աշէլ) 54,208 աղքատներ հաց ու թանով (չորսպ) կշտա- ցուց. 141,352 անանկներու տուն հաց ու թան զրկեց. 7405 խեղճերու անկողին, թան և նախաճաշիկ տուաւ, 113,714 անտերունչ մարդ, կիսիկ ու աղաներու բնակարան շնոր- հեց, 285 մարդերու և 374 կնիկներու գործ գտաւ: Օնուշիկ օրը 22,500 աղքատներու խորոված (քէմրայ) միս ու անուշ խմորէն- կեցուց, թէյ (չայ) չաքար և խաճկէն- զատ, նոյն օրը 2973 տղաքներու ալ ասանկ ըտտիր ուտելը տուաւ. գեկանմբեր ամսայ մէջ 15,078 աղքատներու հաց ու թան տը- ւաւ իւր խոհերանոցը, 21,571 անանկներու ալ տունը խրկեց, 25,642 խեղճերու գործ և բնակարան գտաւ:

Յիշեալ մարդասիրական ընկերութիւնը, իւր օգնած աղքատները չորս կարգի բաժնած է. մէկ կարգին հաց ու թան կուտայ. երկ- րորդ կարգին գիշերուան բնակարան կուտայ, երրորդ կարգին պաշտօն կամ գործ գտնալու համար գրատուն բացած է. չորրորդ կարգն ալ լաթ լուացող մարդիկներ ու կնիկներ ը- լելով, անոնց կ'օգնէ իրենց արհեստը բանե- լու:

Եւ մարդասիրական ընկերութիւնը մայրա- քաղաքին աղքատներուն պիտոյցը աւելի ըն- դարձակ օգնութիւն մը ընելու համար՝ տա- նուտները կամ վարձով տուն բնակողները պիտի հրաւիրէ որ շարաթը չորս փէնս (72 փարսն) կամ տարին 12 շին (66 զուռուշ) վճարեն:

Եւ մեծ գործերը ընկերութեամբ յա- ուալ կ'երթան. ընկերութեան ուժայն ամե- նէին բան մը չկրնար դէմ կենալ: Նիկերու- թեան աղին է որ անգաւաք պիտի բարդեմք, պիտի յուսամք որ աղբիս մէջ պէտք եղածին չափ յարգը ճանչցուելով տարածութիւն գտնայ:

— Եւսթանալ քը Քանիսիիօթլ պատուական լուսարին մէջ կը կարդամք որ հայազգի սեբ- տար Խնձէ պէյը (որ իշխան Սթուրցայիս ծա- ռայութեան մէջ կը գտնուի) անցեալ յուն- վարի 26 ին Կոստանդնուպօլսէն Սօլտալիա երթալու ատեն, ճամբան երկու անգամ աւազակներու պատահեցաւ, և մեծ քաջու- թիւններ ըրաւ:

Յիշեալ աղուականին բնիկ երկիրը Քիւր- տիստան է (թէ չեմք սխալը Չուքուր Օ- վաքի է և միւրտութեան անունը Յակոբ էր, բայց ետքը բարձր հասակին և գեղեցկութե- ից համար Խնձէ մականուեցաւ), 1840 ին Սօլտա- վիայ երկիրը գնաց, և իւր քաջութիւններով

ու հուստարմութեամբը Սերտար պատուա- նունը ստացաւ: Եւ անգամ տարօրինակ քա- ջարտութեամբը մեծ ծառայութիւն մը ը- րաւ երկրիս, Պալքանեան լեռները քանի մը ժամանակէ հետէ պըտրտող աւազակներէն ազատելով:

Իտիլիէյին մօտերը Քլէլը բաւած տեղը հինգ գող դէմը ելան, բայց հսկայական հա- սակը, քաջարտութիւնը և ձեռքը եղած զէն- քը տեսնելով՝ վրան յարձակելու չհամար- ձակեցան: Խնձէ պէյը յառաջ գնաց, բայց չորս պահապան իրեն ուղեկից ընել հարկ սե- պեց ու Պալքանեան լեռները (տէրպէնտ) մտաւ:

Չալը քարս հասնելով գիշերը ժամը եր- կու երեքին, ճամբան շատ գէշ ըլլալուն հա- մար, կառավարը (տապաշը) և ծառան կառքէն իջեցուց և ինքը սկսաւ չորս ձիերը վարել: Ի հռան գազաթը հասնելուն պէս կառքին երկու կողմէն հրացաններու ձայն ա- ռաւ, մէյ մըն ալ երեք աւազակներ անտա- ուէն ելան կառքին վրայ յարձակեցան և հա- յաղգի ճանապարհորդին զէնքը ուղեցին: Խն- ձէ պէյը իսկոյն ձիերուն ասնձը կը թողու, և զէնքը գուրս կը ցաթիկէ ու «զէնքս ձեռքէ- հանելու սովորած չեմ» ըսելով գողերուն մէկը կը սպաննէ: Ուրիշ գողեր ալ գուրս գալով մէկայններուն հետ կը միանան, սպաննուած- րիկներուն գիտի կը տանին: Խնձէ պէյը երկ- կայարեայ (չիֆթէ քուրշուլը) հրացանը կրկին կը լեցնէ ու կուռի կը պատրաստուի: Եւ աղակները անտառին մէջ պահուելով թըշ- նամոյն վրայ սաստիկ հրացաններ կը պարպեն: Խնձէ պէյը բարեբաղդաբար շփոխուորուելով՝ միտակ կը մտնայ անտառին մէջ և աւազակնե- րուն վրայ կրկին հրացանը կը պարպէ մէկ մըն ալ կրպաննէ, և մէկայնները կը պահուին: Քաջ հայազգին, հրացանի ձայններուն գաղա- րելը տեսնելով կառքը կ'առնու ու լեռան միւս կողմը կ'իջնայ: Գողերը կրկին գէմը կ'ըլլան ու մէկ ու կէս ժամէն աւելի կը կուռին: Խնձէ պէյը հրացանը իստուն անգամի չափ կը պար- պէ, անէնք ու հայհոյանքէն կը հասկընայ որ կառքները պարտաւ չեն երթար: Եւ երկու պէս աւազակները քաշուեցան, Խնձէ պէյն ալ հեռուէն եկած հրացանի ձայններուն մը- տիկ չ'ընելով ճամբան քնաց: Իւր պահապան- ները վտանգի մէջ չ'օգնելուն համար, զէն- քերին կ'առնէ ու կուռի կուռակի կապե- լով կառքին մէջ կը նետէ, ու այսպէս քիչ- լուռած գողը կը տանի: Եւ տեղ աւազակնե- րը հալածելու համար դուռած պահապաննե- րուն կ'իմացնէ եղելութիւնը ու ինքը Շուճ- լա կ'երթայ յիշեալ պահապաններուն գը- լա խաւորին հրամանտուր: Եւ քաջութիւնը անգա- րելու անհաւատարմութիւնը հրաժարութիւն կը բը- նեն Խնձէն, ու խալիֆայի հակառակ մարդ ը- պաննելուն համար կը յանդիմանեն ու վար կը դնեն: Բայց բարեբաղդաբար պայքար քիչ- լուռ պահապան զօրքերուն գիւտարին զրկած լու- պահապան զօրքերուն ձեռք անցնել, և Պալքանեան լեռները ահուգողի մէջ ձգող անուանի աւազակապետ Բիւր- օլը-ին Խնձէ- յի ձեռամբ սպանուիլ կ'իմացուի: Եւսթ քի- լայ Շուճլայի տեղակալը և ժողովը Խնձէյին խոտուցան որ իւր քաջութեամբ այն կողմ- րուն ըրած ծառայութիւնը խորհրդայն գը- րան իմացնեն: Ժողովուրդն ալ շատ օրհնու- թիւն ու շնորհակալութիւն ըրին յիշեալ քիւրտիստանցի հայազգայն, որուն քաջու- թեան նմանը քիչ կը տեսնուի:

— Շարաթագրիս հինգերորդ թերթին զա- նազան լրոյց յօդուածոյն մէջ՝ Եւսթիայ կայ- սերական բանակին սպարապետ Սէհմէտ փա- շան ըսուելու տեղը, սխալմամբ, Բիւսպարա պէր Սէհմէտ փաշան գրուած էր: Թէպէտ հե- տեւեալ խօսքերէն կ'իմացուի որու համար ըլլալը, բայց սխալմամբ մը չ'ըլլալու համար այս տեղա իմացնելը հարկ տեսցնեմք:

ՏԵԱՐԻ ԼԱՍԳՈՅՍ

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ = ՄԱՅԱՅ ԱԳՐՈՅԵԱՆ

Լիւրմաք խաղաղամասն խաղաղութիւն յիշան:

Կ. ԳՈՒՐՈՒ ՏԳԱՐԱՆԻ ԶՕՒՆԵՆՈՒ ՄԻԻՔԵՆՏԵԱՆ